

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 7ης Μαρτίου 1996 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-171/94 και C-172/94,

που έχουν ως αντικείμενο αιτήσεις του *cour du travail de Bruxelles* προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, με τις οποίες ζητείται, στο πλαίσιο των διαφορών που εκκρεμοούν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Albert Merckx (C-171/94),

Patrick Neuhuys (C-172/94)

και

Ford Motors Company Belgium SA,

η έκδοση προδικαστικής απόφασης ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171)

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους Κ. Ν. Κακούρη, πρόεδρο τμήματος, G. F. Mancini (εισηγητή), F. A. Schockweiler, P. J. G. Kartheyn και H. Ragnemalm, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: C. O. Lenz

γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κυρία υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

- ο Merckx και ο Neuhuys, εκπροσωπούμενοι από τον Joan Dubaere, δικηγόρο Βρυξελλών,
- η Ford Motors Company Belgium SA, εκπροσωπούμενη από τους Carl Bevernage, Bernard van de Walle de Ghelcke και Luc Vanaverbecke, δικηγόρους Βρυξελλών,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον John E. Collins, του Treasury Solicitor's Department, επικουρούμενο από την Eleanor Sharpston, barrister,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τη Marie Wolfcarius και τον Christopher Docksey, μέλη της Νομικής Υπηρεσίας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις του Merckx και του Neuhuys, της Ford Motors Company Belgium SA, της Κυβερνήσεως του Ηνωμένου Βασιλείου και της Επιτροπής κατά τη συνεδρίαση της 15ης Ιουνίου 1995,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Ιουλίου 1995,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με δύο αποφάσεις της 15ης Ιουνίου 1994, που περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 22 Ιουνίου 1994, το *cour du travail de Bruxelles* υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ, ένα προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171, στο εξής: οδηγία).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο δύο διαφορών μεταξύ του Merckx και του Neuhuys, αφενός, και, της Ford Motors Company Belgium SA (στο εξής: Ford), αφετέρου, σχετικά με τις συνέπειες, επί των συμβάσεων εργασίας τις οποίες συνήψαν ο Merckx και ο Neuhuys με την Anfo Motors SA (στο εξής: Anfo Motors), της παύσεως των δραστηριοτήτων της τελευταίας αυτής επιχειρήσεως και της αναλήψεως από την εταιρία SA Novarobel (στο εξής: Novarobel) της αντιπροσωπείας πωλήσεων οχημάτων την οποία είχε προηγουμένως η Anfo Motors.

Το κανονιστικό πλαίσιο και τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης

3 Όπως ορίζεται στη δεύτερη αιτιολογική σκέψη της, η οδηγία αποσκοπεί στην «προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση αλλαγής του επιχειρηματικού φορέα και ιδιαίτερα στην εξασφάλιση της διατηρήσεως των δικαιωμάτων τους». Προς τον σκοπό αυτό προβλέπει, στο άρθρο 3, παράγραφος 1, τη μεταβίβαση στον προς ον η μεταβίβαση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που απορρέουν για τον μεταβιβάζοντα από σύμβαση εργασίας η οποία υφίσταται κατά τον χρόνο της μεταβιβάσεως. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, προσθέτει ότι η μεταβίβαση μιας επιχειρήσεως, μιας εγκαταστάσεως ή ενός τμήματος εγκαταστάσεως δεν συνιστά αυτή καθαυτή λόγο απολύσεως για τον μεταβιβάζοντα ή τον προς ον η μεταβίβαση.

- 4 Βάσει του άρθρου 1, παράγραφος 1, η οδηγία εφαρμόζεται στις μεταβιβάσεις επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων σε άλλον επιχειρηματία οι οποίες προκύπτουν από συμβατική μεταβίβαση ή συγχώνευση.
- 5 Οι διατάξεις της οδηγίας μεταφέρθηκαν στο βελγικό δίκαιο με τη συλλογική σύμβαση 32 bis της 7ης Ιουνίου 1985, σχετικά με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση αλλαγής του εργοδότη λόγω συμβατικής μεταβίβασης επιχειρήσεως, η οποία διέπει τα δικαιώματα των εργαζομένων που υπάγονται σε άλλον εργοδότη λόγω αναλήψεως του ενεργητικού επιχειρήσεως μετά από πτώχευση ή προληπτικό της πτωχεύσεως συμβιβασμό ή με παραχώρηση του ενεργητικού, η οποία κατέστη υποχρεωτική με το βασιλικό διάταγμα της 25ης Ιουλίου 1985 (*Moniteur belge* της 9ης Αυγούστου 1985, σ. 11527).
- 6 Κατά τον χρόνο των επίδικων πραγματικών περιστατικών, ο Merckx και ο Neuhuys ήσαν εξουσιοδοτημένοι πωλητές της Anfo Motors. Η εταιρία αυτή ασκούσε τη δραστηριότητα του πωλητή αυτοκινήτων οχημάτων σε ορισμένους δήμους της περιφέρειας των Βρυξελλών ως αντιπρόσωπος της Ford, η οποία ήταν επίσης και ο κύριος μέτοχός της.
- 7 Στις 8 Οκτωβρίου 1987 η Anfo Motors πληροφόρησε τον Merckx και τον Neuhuys ότι θα σταματούσε τις δραστηριότητές της στις 31 Δεκεμβρίου 1987 και ότι, από 1ης Νοεμβρίου 1987, η Ford θα συνεργαζόταν, στους δήμους τους οποίους κάλυπτε μέχρι τότε η Anfo Motors ως αντιπρόσωπος, με ανεξάρτητο αντιπρόσωπο, την εταιρία Novarobel. Η τελευταία αυτή εταιρία θα αναλάμβανε 14 από τους 64 εργαζομένους της Anfo Motors, με διατήρηση της θέσεως εργασίας τους, της αρχαιότητας και όλων των συμβατικών δικαιωμάτων, σύμφωνα με τις διατάξεις της συλλογικής συμβάσεως 32 bis.
- 8 Εξάλλου, η Anfo Motors απηύθυνε στους πελάτες της επιστολή, πληροφορώντας τους σχετικά με την παύση των δραστηριοτήτων της και συστήνοντάς τους τις υπηρεσίες του νέου αντιπροσώπου.

- 9 Με έγγραφο της 27ης Οκτωβρίου 1987 ο Merckx και ο Neuhuys δεν αποδέχθηκαν την προτεινόμενη μεταφορά τους, ισχυριζόμενοι ότι η Anfo Motors δεν μπορούσε να τους επιβάλει να εργαστούν για άλλη επιχείρηση, εγκατεστημένη σε άλλο τόπο και υπό διαφορετικές συνθήκες εργασίας, χωρίς καμία εγγύηση όσον αφορά τη διατήρηση της πελατείας και την πραγματοποίηση συγκεκριμένου κύκλου εργασιών. Επομένως, θεώρησαν ότι η απόφαση της Anfo Motors αποτελούσε μονομερή καταγγελία της συμβάσεως εργασίας και ζήτησαν την καταβολή αποζημιώσεως λόγω απολύσεως, καθώς και διάφορα άλλα χρηματικά ποσά που τους οφείλονταν.
- 10 Με έγγραφο της 30ής Οκτωβρίου και της 2ας Νοεμβρίου 1987, η Anfo Motors επιβεβαίωσε στον Merckx και τον Neuhuys τη μεταφορά στη Novarobel της συμβάσεως εργασίας τους και υποστήριξε ότι, με συλλογική σύμβαση της 30ής Οκτωβρίου, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις είχαν αναγνωρίσει την εφαρμογή της συλλογικής συμβάσεως 32 bis και, επομένως, το κύρος της εν λόγω μεταφοράς. Κάλεσε τον Merckx και τον Neuhuys να παρουσιαστούν αμέσως στη Novarobel, διαφορετικά η Anfo Motors θα ζητούσε την καταβολή αποζημιώσεως λόγω καταγγελίας.
- 11 Ο Merckx και ο Neuhuys δεν απάντησαν στην πρόσκληση αυτή και, κατόπιν άκαρπης ανταλλαγής επιστολών, προσέφυγαν ενώπιον του tribunal du travail de Bruxelles ζητώντας να υποχρεωθεί, καταρχάς, η Anfo Motors και, στη συνέχεια, η Ford, η οποία τη διαδέχθηκε στη δίκη, να τους καταβάλει διάφορα ποσά ως αποζημίωση λόγω απολύσεως, λόγω παύσεως των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, καθώς και το αναλογούν δώρο Χριστουγέννων που δικαιούνταν. Η Anfo Motors άσκησε ανταγωγές ζητώντας να υποχρεωθούν οι Merckx και Neuhuys να της καταβάλουν αποζημίωση λόγω καταγγελίας. Με αποφάσεις της 20ής Ιουλίου 1990, το tribunal du travail έκρινε αβάσιμες τις αγωγές και απαράδεκτες τις ανταγωγές.
- 12 Ο Merckx και ο Neuhuys άσκησαν έφεση κατά των αποφάσεων αυτών του cour du travail de Bruxelles, ενώ η Ford άσκησε αντέφεση. Οι εφεσεύοντες της κύριας δίκης υποστήριξαν ότι τα πραγματικά περιστατικά δεν αποτελούν μεταβίβαση επιχειρήσεως κατά την έννοια της συλλογικής συμβάσεως 32 bis, αλλά παύση των εργασιών της επιχειρήσεως. Η εφεσίβλητη της κύριας δίκης υποστήριξε την αντίθετη άποψη.

- 13 Το εθνικό δικαστήριο διαπίστωσε καταρχάς ότι η Ford, βάσει συμβάσεως περί παροχής εγγυήσεων αποκαλούμενης «convention et garantie», συναφθείσας με τη Novarobel στις 15 Οκτωβρίου 1987, αποφάσισε την παύση των δραστηριοτήτων της Anfo Motors, θυγατρικής εταιρίας της, και την ανάθεση της αντιπροσωπείας πωλήσεων την οποία είχε η εταιρία αυτή στη Novarobel, η οποία αναλάμβανε ορισμένες δραστηριότητες τις οποίες ασκούσε η Anfo Motors, σύμφωνα με τη συλλογική σύμβαση 32 bis, με παραχώρηση ορισμένων εγγυήσεων εκ μέρους της Ford. Στη συνέχεια, παρατήρησε ότι, ναι μεν η Ford ήταν ο κύριος μέτοχος της Anfo Motors, αλλά η παύση των δραστηριοτήτων της αποφασίστηκε από την ίδια την Anfo Motors. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο σημείωσε ότι καμία σύμβαση δεν συνέδεε την Anfo Motors με τη Novarobel, ότι η Anfo Motors απέλυσε πλέον των τριών τετάρτων του προσωπικού της και τους κατέβαλε τις εκ του νόμου οφειλόμενες αποζημιώσεις λόγω παύσεως των εργασιών της επιχειρήσεως, ότι η Anfo Motors δεν μεταβίβασε στη Novarobel κανένα ενσώματο αντικείμενο και ότι δεν αποδείχθηκε ότι η Anfo Motors μεταβίβασε το πελατολόγιο της στη Novarobel.
- 14 Ενόψει των ανωτέρω, το cour du travail de Bruxelles αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να ζητήσει από το Δικαστήριο προδικαστική απόφαση επί του ακολούθου ερωτήματος, του οποίου η διατύπωση ταυτίζεται και στις δύο υποθέσεις:

«Υφίσταται μεταβίβαση επιχειρήσεως κατά την έννοια της οδηγίας 77/187, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, όταν μια επιχείρηση, έχοντας αποφασίσει να παύσει τις δραστηριότητές της στις 31 Δεκεμβρίου 1987, απολύει το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού της, διατηρώντας μόνο δεκατέσσερα άτομα επί συνόλου εξήντα και πλέον, και αποφασίζει ότι αυτά τα δεκατέσσερα άτομα, διατηρώντας τα κεκτημένα δικαιώματά τους, θα πρέπει να εργάζονται από 1ης Νοεμβρίου 1987 σε επιχείρηση με την οποία δεν τη συνδέει καμία σύμβαση, αλλά στην οποία έχει παραχωρηθεί από τις 15 Οκτωβρίου 1987 η αντιπροσωπεία πωλήσεων, την οποία είχε προηγουμένως η ίδια, και όταν επίσης η πρώτη εταιρία δεν έχει μεταβιβάσει κανένα περιουσιακό στοιχείο στη δεύτερη;»

- 15 Με το ερώτημα αυτό ερωτάται κατ' ουσίαν, πρώτον, αν το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του η περίπτωση κατά την οποία επιχείρηση στην οποία έχει παραχωρηθεί δικαίωμα αντιπροσωπείας πωλήσεως αυτοκινήτων οχημάτων σε συγκεκριμένη περιοχή παύει τις δραστηριότητές της, η δε αντιπροσωπεία μεταφέρεται σε άλλη επιχείρηση η οποία αναλαμβάνει μέρος του προσωπικού και την οποία οι πελάτες της παλαιάς επιχειρήσεως καλούνται να προτιμούν, χωρίς να μεταβιβάζονται στοιχεία ενεργητικού. Δεύτερον, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων των

υποθέσεων της κύριας δίκης, για να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο εθνικό δικαστήριο πρέπει να διαπιστωθεί αν το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας επιτρέπει στον εργαζόμενο ο οποίος απασχολούνταν στην υπηρεσία του μεταβιβάζοντος κατά τον χρόνο της μεταβίβασης της επιχείρησης να αρνηθεί τη μεταφορά στον προς τον η μεταβίβαση της συμβάσεως ή της εργασιακής σχέσής του.

Επί της υπάρξεως μεταβίβασης κατά την έννοια της οδηγίας

- 16 Όσον αφορά το πρώτο σκέλος του ερωτήματος, όπως αναδιατυπώθηκε, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, το αποφασιστικό κριτήριο για να διαπιστωθεί η ύπαρξη μεταβίβασης κατά την έννοια της οδηγίας είναι αν η εν λόγω μονάδα διατηρεί την οικονομική ταυτότητά της, πράγμα που προκύπτει ιδίως από το γεγονός ότι η εκμετάλλευσή της πράγματι συνεχίζεται ή αρχίζει εκ νέου (βλ., ιδίως, την απόφαση της 19ης Μαΐου 1992, C-29/91, Redmond Stichting, Συλλογή 1992, σ. I-3189, σκέψη 23).
- 17 Για να διαπιστωθεί αν πληρούνται η προϋπόθεση αυτή πρέπει να συνεκτιμηθούν όλα τα πραγματικά περιστατικά που χαρακτηρίζουν την υπό κρίση πράξη, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται ιδίως το είδος της επιχείρησης ή της εγκαταστάσεως για την οποία πρόκειται, η μεταβίβαση ή μη των υλικών στοιχείων, όπως τα κτίρια και τα κινητά, η αξία των άυλων στοιχείων κατά τον χρόνο της μεταβίβασης, η ανάληψη ή μη του κύριου μέρους του εργατικού δυναμικού από τον νέο επιχειρηματία, η μεταβίβαση ή μη της πελατείας, καθώς και ο βαθμός ομοιότητας των δραστηριοτήτων που ασκούνται πριν και μετά τη μεταβίβαση και η διάρκεια της ενδεχόμενης διακοπής των δραστηριοτήτων αυτών. Πρέπει ωστόσο να διευκρινιστεί ότι όλα αυτά τα στοιχεία αποτελούν επιμέρους πλευρές της γενικής αξιολογήσεως που επιβάλλεται να γίνει και δεν μπορούν, ως εκ τούτου, να εκτιμηθούν μεμονωμένα (προαναφερθείσα απόφαση Redmond Stichting, σκέψη 24).
- 18 Ενόψει των αρχών αυτών, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, στην περίπτωση η οποία αποτελεί το αντικείμενο των διαφορών που εκκρεμούν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, η Ford, κύριος μέτοχος της Anfo Motors, παραχώρησε στη Novarobel την αντιπροσωπεία πωλήσεως αυτοκινήτων οχημάτων στην περιοχή την οποία κάλυπτε η Anfo Motors, μεταβιβάζοντας με τον τρόπο αυτό σε επιχείρηση εκτός του ομίλου της τον οικονομικό κίνδυνο που συνδέεται με τη

δραστηριότητα αυτή, ότι η Novarobel συνέχισε χωρίς διακοπή τη δραστηριότητα που ασκούσε η Anfo Motors στον ίδιο τομέα υπό ανάλογες προϋποθέσεις, ότι ανέλαβε μέρος του προσωπικού και ότι η Anfo Motors συνέστησε στους πελάτες της τις υπηρεσίες της Novarobel, πράγμα το οποίο είχε ως σκοπό τη διατήρηση της συνέχειας στην εκμετάλλευση της αντιπροσωπείας πωλήσεων.

19 Απ' όλα αυτά τα στοιχεία, εξεταζόμενα στο σύνολό τους, προκύπτει ότι μπορεί να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας η μεταβίβαση της αντιπροσωπείας πωλήσεων υπό συνθήκες όπως αυτές της υποθέσεως της κύριας δίκης. Εντούτοις, πρέπει να εξετασθεί αν ορισμένες περιστάσεις τις οποίες επικαλούνται οι εφεσείοντες της κύριας δίκης είναι ικανές να αποδυναμώσουν τη διαπίστωση αυτή.

20 Πρώτον, ο Merckx και ο Neuhuys διατείνονται ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, δεν υπήρξε ούτε μεταβίβαση υλικών ή άυλων αγαθών της επιχειρήσεως ούτε διατήρηση, έστω και μερική, της δομής και της οργάνωσης της επιχειρήσεως. Εξάλλου, η έδρα της επιχειρήσεως Novarobel βρίσκεται σε διαφορετική περιοχή της περιφέρειας των Βρυξελλών από εκείνη στην οποία η Anfo Motors ασκούσε τη δραστηριότητά της.

21 Τέτοιες περιστάσεις δεν μπορούν να εμποδίσουν την εφαρμογή της οδηγίας εφόσον, λαμβανομένης υπόψη της φύσεως της ασκουμένης δραστηριότητας, η μεταβίβαση στοιχείων ενεργητικού δεν είναι καθοριστική για να διατηρεί η οικεία επιχείρηση την οικονομική ταυτότητά της (βλ. επ' αυτού την απόφαση της 14ης Απριλίου 1994, C-392/92, Schmidt, Συλλογή 1994, σ. I-1311, σκέψη 16). Πράγματι, η δραστηριότητα της αποκλειστικής αντιπροσωπείας πωλήσεων αυτοκινήτων οχημάτων συγκεκριμένης μάρκας σε ορισμένο τομέα διατηρεί το αντικείμενό της έστω και αν ασκείται με άλλη ονομασία, σε διαφορετικές εγκαταστάσεις και με άλλο εξοπλισμό. Δεν έχει επίσης σημασία το γεγονός ότι η έδρα της εκμεταλλεύσεως βρίσκεται σε διαφορετικό τόπο της ίδιας αστικής περιφέρειας, εφόσον η περιοχή την οποία αφορά η αντιπροσωπεία πωλήσεων παραμένει η ίδια.

22 Δεύτερον, ο Merckx και ο Neuhuys παρατηρούν ότι δεν μπορεί να υφίσταται μεταβίβαση κατά την έννοια της οδηγίας όταν μια επιχείρηση παύει οριστικά κάθε δραστηριότητα και τίθεται υπό εκκαθάριση, όπως συνέβη στην

περίπτωση της Anfo Motors. Υπό τις συνθήκες αυτές, παύει να υφίσταται η οικονομική οντότητα και δεν μπορεί να διατηρήσει την ταυτότητά της.

- 23 Επ' αυτού, αρκεί η διαπίστωση ότι η εφαρμογή της οδηγίας δεν μπορεί να αποκλειστεί απλώς και μόνον από το γεγονός ότι η μεταβιβάζουσα επιχείρηση παύει τη δραστηριότητά της τη στιγμή της μεταβίβασης και τίθεται στη συνέχεια υπό εκκαθάριση, διότι διαφορετικά θίγεται ο σκοπός της προστασίας των εργαζομένων τον οποίο επιδιώκει η οδηγία. Όταν η δραστηριότητα της επιχείρησης αυτής συνεχίζεται από άλλη επιχείρηση, τούτο μάλλον επιβεβαιώνει την ύπαρξη μεταβίβασης υπό την έννοια της οδηγίας.
- 24 Τρίτον, κατά τον Merckx και τον Neuhuys, το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού απολύθηκε κατά τη μεταβίβαση της αντιπροσωπείας πωλήσεων σημαίνει ότι η οδηγία δεν μπορεί να έχει εφαρμογή.
- 25 Δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, της οδηγίας, η μεταβίβαση επιχειρήσεως, εγκαταστάσεως ή μέρους εγκαταστάσεως δεν αποτελεί από μόνη της λόγο απολύσεως. Ωστόσο, η διάταξη αυτή δεν εμποδίζει απολύσεις που μπορούν να επέλθουν για λόγους οικονομικούς, τεχνικούς ή οργανώσεως, συνεπαγόμενες μεταβολές στο επίπεδο της απασχολήσεως του εργατικού δυναμικού.
- 26 Υπό τις συνθήκες αυτές, το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού απολύθηκε λόγω της μεταβίβασης δεν αρκεί για να αποκλεισθεί η εφαρμογή της οδηγίας. Πράγματι, αφενός, οι εν λόγω απολύσεις έγιναν για λόγους οικονομικούς, τεχνικούς ή οργανώσεως, τηρουμένης της προαναφερθείσας διατάξεως του άρθρου 4, παράγραφος 1. Αφετέρου και εν πάση περιπτώσει, η ενδεχόμενη παράβαση της εν λόγω διατάξεως δεν επηρεάζει την ύπαρξη μεταβίβασης κατά την έννοια της οδηγίας.

- 27 Τέλος, οι Merckx και Neuhuys υποστήριξαν ότι, και αν ακόμη υποτεθεί ότι πράγματι υπήρξε μεταβίβαση κατά την έννοια της οδηγίας, αυτή δεν προκύπτει από συμβατική μεταβίβαση όπως επιτάσσει το άρθρο 1 της οδηγίας. Πράγματι, η έννοια αυτή προϋποθέτει οπωσδήποτε την ύπαρξη συμβατικού δεσμού μεταξύ του μεταβιβάζοντος και του προς τον η μεταβίβαση. Όμως, στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν υφίσταται τέτοιος δεσμός.
- 28 Λόγω των διαφορών μεταξύ των γλωσσικών αποδόσεων της οδηγίας και των διαφορών μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών όσον αφορά την έννοια της συμβατικής μεταβίβασης, το Δικαστήριο έχει ερμηνεύσει αρκετά ελαστικά την έννοια της συμβατικής μεταβίβασης ώστε να ανταποκρίνεται προς τον σκοπό της οδηγίας, ο οποίος συνίσταται στην προστασία των μισθωτών σε περίπτωση μεταβίβασης της επιχειρήσεώς τους, έκρινε δε ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις μεταβολής, στο πλαίσιο συμβατικών σχέσεων, του φυσικού ή νομικού προσώπου που έχει την ευθύνη της εκμεταλλεύσεως της επιχειρήσεως και το οποίο συννομολογεί τις υποχρεώσεις του εργοδότη έναντι των μισθωτών της επιχειρήσεως (βλ., ιδίως, την προαναφερθείσα απόφαση Redmond Stichting, σκέψεις 10 και 11).
- 29 Έτσι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας η καταγγελία συμβάσεως παραχωρήσεως εκμεταλλεύσεως εστιατορίου, η οποία συνοδεύεται από σύναψη νέας συμβάσεως παραχωρήσεως εκμεταλλεύσεως με άλλον επιχειρηματία (απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 1988, 324/86, Tellerup, λεγόμενη «Daddy's Dance Hall», Συλλογή 1988, σ. 739), η καταγγελία συμβάσεως μισθώσεως παράλληλα με πώληση εκ μέρους του ιδιοκτήτη (απόφαση της 15ης Ιουνίου 1988, 101/87, Bork International, Συλλογή 1988, σ. 3057) ή ακόμη η περίπτωση κατά την οποία η δημόσια αρχή παύει τη χορήγηση ενισχύσεων σε νομικό πρόσωπο προκαλώντας με τον τρόπο αυτό την πλήρη και οριστική παύση των δραστηριοτήτων του, με μεταβίβασή τους σε άλλο νομικό πρόσωπο που επιδιώκει ανάλογο σκοπό (προαναφερθείσα απόφαση Redmond Stichting).
- 30 Από τη νομολογία αυτή προκύπτει ότι, για να έχει εφαρμογή η οδηγία, δεν απαιτείται να υφίστανται άμεσες συμβατικές σχέσεις μεταξύ του μεταβιβάζοντος και του προς τον η μεταβίβαση. Κατά συνέπεια, όταν παύει να υφίσταται παραχώρηση δικαιώματος αντιπροσωπείας πωλήσεως αυτοκινήτων οχημάτων προς μια πρώτη επιχείρηση και παραχωρείται νέο δικαίωμα αντιπροσωπείας πωλήσεων σε άλλη επιχείρηση που ασκεί τις ίδιες δραστηριότητες, η μεταβίβαση της επιχειρήσεως προκύπτει από συμβατική μεταβίβαση κατά την έννοια της οδηγίας, όπως αυτή ερμηνεύεται από το Δικαστήριο.

- 31 Εξάλλου, από τη δικογραφία προκύπτει ότι, στην κατάσταση η οποία αποτελεί το αντικείμενο των διαφορών που εκκρεμοούν ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, η Ford, κύριος μέτοχος της Anfo Motors, συνήψε με τη Novarobel σύμβαση περί παροχής εγγυήσεων, καλούμενη «convention et garantie», με την οποία ανέλαβε ιδίως την υποχρέωση να καταβάλει τα έξοδα για ορισμένες αποζημιώσεις λόγω απολύσεως ή προστασίας των εργαζομένων, τις οποίες ενδεχομένως όφειλε η Novarobel στα μέλη του προσωπικού που απασχολούνταν προηγουμένως στην Anfo Motors. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνει την ύπαρξη συμβατικής μεταβίβασης κατά την έννοια της οδηγίας.
- 32 Επομένως, στο πρώτο σκέλος του ερωτήματος, όπως αναδιατυπώθηκε ανωτέρω, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας έχει την έννοια ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της η περίπτωση κατά την οποία επιχείρηση έχουσα δικαίωμα αντιπροσωπείας πώλησεως αυτοκινήτων σε ορισμένη γεωγραφική περιοχή παύει τις δραστηριότητές της και κατά την οποία η αντιπροσωπεία παραχωρείται στη συνέχεια σε άλλη επιχείρηση, αναλαμβάνουσα μέρος του προσωπικού και την οποία οι πελάτες της πρώτης επιχείρησης καλούνται να προτιμούν, χωρίς να υφίσταται μεταβίβαση στοιχείων ενεργητικού.

Επί της δυνατότητας του εργαζομένου να αντιταχθεί στη μεταφορά της συμβάσεως ή της εργασιακής σχέσεώς του

- 33 Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος του ερωτήματος, όπως αναδιατυπώθηκε ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση της 11ης Ιουλίου 1985, 105/84, Danmols Inventar (Σύλλογή 1985, σ. 2639, σκέψη 16), ότι η προστασία στη διασφάλιση της οποίας αποβλέπει η οδηγία στερείται αντικειμένου όταν ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος, ύστερα από απόφαση που λαμβάνει ελεύθερα, δεν συνεχίζει, μετά τη μεταβίβαση, την εργασιακή του σχέση με τον νέο φορέα της επιχειρήσεως.
- 34 Από την απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 1992, C-132/91, C-138/91 και C-139/91, Κατσίκας κ.λπ. (Σύλλογή 1992, σ. I-6577, σκέψεις 31 και 32), προκύπτει επίσης ότι ναί μεν η οδηγία παρέχει τη δυνατότητα στον εργαζόμενο να παραμείνει στην υπηρεσία του νέου εργοδότη υπό τους ίδιους όρους με αυτούς που συμφωνήθηκαν με τον μεταβιβάζοντα, δεν μπορεί όμως να ερμηνεύεται ως υποχρεώνουσα τον εργαζόμενο να εξακολουθήσει τη σχέση εργασίας με τον προς

ον η μεταβίβαση. Η υποχρέωση αυτή θα οδηγούσε σε διακύβευση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εργαζομένου, ο οποίος πρέπει να είναι ελεύθερος να επιλέγει τον εργοδότη του και δεν είναι δυνατόν να υποχρεώνεται να εργάζεται για εργοδότη τον οποίο αυτός δεν επέλεξε ελεύθερα.

- 35 Επομένως, στην περίπτωση κατά την οποία ο εργαζόμενος αποφασίζει ελεύθερα να μη διατηρήσει τη σύμβαση ή τη σχέση εργασίας με τον προς ον η μεταβίβαση, εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τις εντεύθεν συνέπειες επί της συμβάσεως ή επί της σχέσεως εργασίας. Τα κράτη μέλη μπορούν, ειδικότερα, να προβλέπουν ότι στην περίπτωση αυτή η σύμβαση ή η σχέση εργασίας πρέπει να θεωρείται ότι λύεται είτε κατόπιν πρωτοβουλίας του μισθωτού είτε κατόπιν πρωτοβουλίας του εργοδότη. Μπορούν επίσης να προβλέπουν ότι η σύμβαση ή η σχέση εργασίας διατηρείται με τον μεταβιβάζοντα (προαναφερθείσα απόφαση Κατσίας κ.λπ., σκέψεις 35 και 36).
- 36 Εξάλλου, ο Merckx και ο Neuhuys ισχυρίζονται ότι, στην περίπτωση της κύριας δίκης, η Novarobel αρνήθηκε να εξασφαλίσει τη διατήρηση των ιδίων αποδοχών, οι οποίες υπολογίζονταν σε συνάρτηση ιδίως με τον πραγματοποιούμενο κύκλο εργασιών.
- 37 Λαμβανομένου υπόψη του ισχυρισμού αυτού, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας, αν η σύμβαση εργασίας ή η εργασιακή σχέση καταγγελθεί λόγω του ότι η κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, μεταβίβαση συνεπάγεται ουσιαστική μεταβολή των όρων εργασίας σε βάρος του εργαζομένου, η καταγγελία θεωρείται ότι επήλθε εξαιτίας του εργοδότη.
- 38 Όμως, αλλαγή όσον αφορά την αμοιβή που καταβάλλεται στον εργαζόμενο συγκαταλέγεται μεταξύ των ουσιαστών μεταβολών των όρων εργασίας κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, ακόμα και όταν η αμοιβή εξαρτάται ιδίως από τον πραγματοποιούμενο κύκλο εργασιών. Όταν η σύμβαση ή η εργασιακή σχέση καταγγέλλεται λόγω του ότι η μεταβίβαση συνεπάγεται μια τέτοια αλλαγή, η καταγγελία πρέπει να θεωρείται ότι επέρχεται εξαιτίας του εργοδότη.

39

Επομένως, στο δεύτερο σκέλος του ερωτήματος, όπως αναδιατυπώθηκε, πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν εμποδίζει τον εργαζόμενο που απασχολούνταν στην υπηρεσία του μεταβιβάζοντος κατά τον χρόνο της μεταβίβασης της επιχείρησης να αντιταχθεί στην εκ μέρους τού προς τον η μεταβίβαση ανάληψη της συμβάσεως εργασίας του ή της εργασιακής του σχέσεως. Στην περίπτωση αυτή, εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίζουν τις σχετικές συνέπειες επί της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας με τον μεταβιβάζοντα. Εντούτοις, όταν η σύμβαση ή η σχέση εργασίας καταγγέλλεται λόγω μεταβολής όσον αφορά την αμοιβή που καταβάλλεται στον εργαζόμενο, το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν ότι η καταγγελία επέρχεται εξαιτίας του εργοδότη.

Επί των δικαστικών εξόδων

40

Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπιπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με αποφάσεις της 15ης Ιουνίου 1994 το cour du travail de Bruxelles, αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε

περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων, έχει την έννοια ότι επιπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της η περίπτωση κατά την οποία επιχείρηση έχουσα δικαίωμα αντιπροσωπείας πώλησως αυτοκινήτων σε ορισμένη γεωγραφική περιοχή παύει τις δραστηριότητές της και κατά την οποία η αντιπροσωπεία παραχωρείται στη συνέχεια σε άλλη επιχείρηση, αναλαμβάνουσα μέρος του προσωπικού και την οποία οι πελάτες της πρώτης επιχείρησως καλούνται να προτιμούν, χωρίς να υφίσταται μεταβίβαση στοιχείων ενεργητικού.

- 2) Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας δεν εμποδίζει τον εργαζόμενο που απασχολούνταν στην υπηρεσία του μεταβιβάζοντος κατά τον χρόνο της μεταβίβασως της επιχείρησως να αντιταχθεί στην εκ μέρους τού προς ον η μεταβίβαση ανάληψη της συμβάσως εργασίας του ή της εργασιακής του σχέσως. Στην περίπτωση αυτή, εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίζουν τις σχετικές συνέπειες επί της συμβάσως ή της σχέσως εργασίας με τον μεταβιβάζοντα. Εντούτοις, όταν η σύμβαση ή η σχέση εργασίας καταγγέλλεται λόγω μεταβολής όσον αφορά την αμοιβή που καταβάλλεται στον εργαζόμενο, το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν ότι η καταγγελία επέρχεται εξαιτίας του εργοδότη.

Κακούρης

Mancini

Schockweiler

Karpeyn

Ragnemalm

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 7 Μαρτίου 1996.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

R. Grass

K. N. Κακούρης